

LIMBA ARABĂ CONTEMPORANĂ

Vol. I

EDIȚIA A III-A

CUPRINS

INTRODUCERE	5
I. FONETICA ȘI FONOLOGIA	12
FONETICA ȘI FONOLOGIA. NOȚIUNI GENERALE	12
FONETICA ȘI FONOLOGIA. NOȚIUNI GENERALE	13
FONETICA ȘI FONOLOGIA. NOȚIUNI GENERALE	14
CARACTERIZAREA SUNETELOR	15
DESCRIEREA CONSOANELOR LIMBII ARABE	16
DESCRIEREA VOCALELOR LIMBII ARABE	24
TIPURILE DE SILABE DIN LIMBA ARABĂ	27
DIFTONGII	35
PAUZA (<i>WAQF</i>)	37
ACCENTUL	50
LEGĂTURA (<i>WASL</i>)	58
SCHIMBĂRILE FONETICE	65
CONSOANA <i>HAMZA</i>	77
II. MORFOLOGIA VERBALĂ	85
I. PROBLEME GENERALE	86
I. PROBLEME GENERALE	87
1. Limba arabă – limbă flexionară	87
2. Rădăcina și tema	91
3. Tipuri de rădăcini	94
3.1. Rădăcinile triconsonantice	94
3.2. Rădăcinile biconsonantice.	111
3.3. Rădăcini cvadriconsonantice.	117
3.4. Rădăcinile alcătuite din cinci consoane radicale	124
4. Temele cuvintelor	125
4.1. Teme verbale.....	126
4.2. Temele nominale.....	128
5. Părțile de vorbire	154
II. VERBUL	159
1. Verbul triconsonantic	161
2. Formele derivate ale verbului triconsonantic	168
2.2. Forma II – فَعَّلَ	170
2.3. Forma III فَاعَلَ	177
2.4. Forma IV اَفْعَلَ	181

2.5. Forma V تَفَعَّلَ	188
2.6. Forma VI تَفَاعَلَ	192
2.7. Forma VII اِنْفَعَلَ	197
2.8. Forma VIII اِفْتَعَلَ	199
2.9. Forma IX اِفْعَلَ	203
2.10. Forma X اسْتَفْعَلَ	204
3. Verbul cvadriconsonantic	214
4. Conjugarea verbului	220
4.1. Persoană, număr, gen	221
4.2. Timpul și modul	222
4.3. Diateza	258
4.4. Conjugarea verbului cvadriconsonantic	266
5. Verbele neregulate	267
5.1. Verbele cu hamza	272
5.2. Verbele dublate	282
5.3. Verbele cu R1 hamza și dublate	288
5.4. Verbele „slabe”	289
5.5. Verbele „asimilate”	290
5.6. Verbele cu R1 w și dublate	297
5.7. Verbele concave	297
5.8. Verbele defective	313
5.9. Verbele cu două consoane slabe	347
5.10. Verbele cu două consoane slabe și o consoană <i>hamza</i>	352
6. Verbele cu conjugare incompletă	354
6.1. Verbul de negație	354
6.2. Verbele de laudă și blam	355
6.3. Verbele de exclamație	356
Bibliografie	309

FONETICA ȘI FONOLOGIA. NOȚIUNI GENERALE

Fonetica este ramura lingvisticii care studiază latura materială a elementelor limbii. Materialul sonor al oricărei limbi poate fi studiat din punct de vedere fiziologic, și în acest caz avem de-a face cu **fonetica articulatorie** sau **fiziologia vorbirii**, sau din punct de vedere acustic, și în acest caz avem de-a face cu **fonetica acustică**.

Fiziologia și acustica vorbirii sunt subordonate studiului funcțional al unităților fonetice, studiu care poartă numele de **fonetică funcțională** sau **fonologie**

Dintr-un alt punct de vedere, se deosebesc **fonetica generală**, care studiază materialul fonetic al limbii în general, și **fonetica specială**, care studiază materialul sonor al unei anumite limbi.

Producerea sunetelor vorbirii este rezultatul participării, într-un fel sau altul, a mai multor organe care, în cadrul organismului uman, au și alte funcții: plămânii cu bronhiile, traheea, laringele, cavitatea bucală și fosele nazale. Aceste organe sunt dirijate de sistemul nervos central.

Producerea sunetelor poartă în fonetică numele de **articulație**. Aparatul articulator propriu-zis este alcătuit din: laringe, faringe, cavitatea bucală și fosele nazale. În interiorul laringelui se află coardele vocale care, fiind elastice, se pot apropia și îndepărta, închizând sau deschizând orificiul dintre ele, numit glotă. La capătul din afară al cavității bucale se află buzele, iar în cavitatea bucală propriu-zisă se află dinții și limba, organe care au un rol important în articulația unor sunete. În zona palatului se distinge o parte anterioară numită palatul tare și o parte posterioară numită palatul moale sau vălul palatului, zone în care are loc articularea altor sunete.

La clasificarea sunetelor unei limbi se ține seama de următoarele criterii:

- a) natura fizică sau calitatea acustică a sunetelor produse,
- b) gradul de deschidere sau închidere al organelor articulatorii sau gradul de apertură,
- c) participarea coardelor vocale,
- d) regiunea de articulare sau organele articulatorii participante la emiterea sunetelor.

În raport de natura lor fizică, sunetele limbii se împart în: vocale, sonante, consoane sonore și consoane surde.

Vocalele sunt sunetele rezultate numai din vibrațiile coardelor vocale. Ele au caracter periodic, deci sunt sunete muzicale.

Consoanele sunt fie zgomote produse în cavitățile supraglotale, deci sunete neperiodice (**consoanele surde**), fie categorii intermediare, în care vibrațiile periodice se îmbină cu zgomotele (**consoanele sonore**). Tot o îmbinare de vibrații periodice și zgomote sunt și **sonantele**.

Dacă în cazul vocalelor curentul de aer nu întâlnește în cursul emisiei sale nici un obstacol și trece nestingherit prin cavitățile faringală și bucală, în cazul consoanelor el trebuie să împingă cu forță un obstacol întâlnit sau să străbată un canal îngust. În cazul sonantelor, combinație de vocale și consoane, curentul de aer evită obstacolul din calea sa și-și continuă drumul fie prin fosele nazale, fie pe laturile limbii.

Din punct de vedere fiziologic vocalele se numesc, din această cauză, sunete deschise. Spre deosebire de ele, consoanele sunt sunete închise.

1. În cazul consoanelor, dacă aerul emis din plămâni întâlnește o închidere completă sau o ocluzie, ca rezultat al presiunii sale organele articulatorii se deschid brusc, producând o explozie. Consoanele produse astfel se numesc **oclusive** sau **explozive**: (*b, t, d, k, ʔ, ɗ*). Dacă însă curentul de aer trece printr-un canal îngust, rezultat din apropierea (constricția) mai mică sau mai mare a organelor articulatorii, el străbate acest canal frecându-se de pereții lui. Consoanele produse în acest mod se numesc **constrictive** (*t, ʔ, ɗ, ʒ, ʕ, f, h*). Pentru un număr de consoane dintre acestea este mai potrivit termenul de **fricative**, zgomotul produs de constricție fiind rezultatul frecării de pereții aparatului fonator. În cazul altora, frecarea produce un șuierat și de aceea ele se numesc **siflante** (*s, ʃ, z*). Această trăsătură este deosebit de pregnantă la consoana *š*, care din acest motiv se și numește **șuierătoare**. În cazul sunetelor *h* și *ħ* se folosește termenul de **spirante**, termen care redă scurgerea suflului de aer și care este mai potrivit decât **aspirate**, întrucât este vorba de expirarea curentului de aer. Rularea lui *r* este redată prin termenul **vibrantă**. Acești termeni sunt mai sugestivi, amintind de sunetul specific acestor consoane și incluzând în același timp și ideea de constricție. Ar rămâne în felul acesta sub denumirea de simple constrictive doar consoanele slabe *w* și *y*.

Se distinge o categorie de consoane la care momentul inițial – o ocluziune – continuă și se încheie cu o constricție. Consoanele produse în acest mod se numesc **africate** sau **semioclusive**: *ğ*, în pronunția actuală acceptată ca literară și *č* întâlnit în unele dialecte. Dentalele *š, t, ɗ* și interdentală *ʒ* adaugă la articulația principală o notă emfatică, rezultată dintr-o constricție la nivelul vălului palatal. Din această cauză ele se numesc **velarizate** sau **emfatice**.

Ocluziunea sau constricția se pot produce, practic, în orice punct de-a lungul canalului articulator, adică de la buze și până la coardele vocale, situate în laringe. Diferitele limbi utilizează însă în mod diferit aceste posibilități.

După durata emisiei aerului, explozivele pot fi numite **instantanee**, iar constrictivele pot fi numite **continui**.

La articularea consoanelor **n**, **m**, vălul palatului coboară în jos, lăsând curentul de aer să se scurgă prin cavitatea nazală. De aceea ele se numesc consoane **nazale**. Sfârșitul articulației lor este marcat printr-o explozie în zona **dinților (n)** sau a **buzelor (m)**.

2. La articularea unei consoane, coardele vocale se îndepărtează, lăsând aerul să treacă liber, sau se apropie și vibrează la trecerea curentului de aer. În primul caz avem de-a face cu consoane surde sau afone, iar în al doilea caz avem de-a face cu consoane sonore sau fonice. De obicei pentru un punct de articulare există o pereche alcătuită dintr-o surdă și o sonoră, ex.:

t – d, s – z, ṭ – ḍ.

De remarcat că sonorele nu sunt zgomote pure, întrucât lor li se adaugă sunetul armonic al vibrațiilor laringale.

3. La emiterea sunetelor iau parte mai multe organe, așa cum am remarcat mai sus, dar articularea lor se produce într-o anumită regiune, situată de-a lungul aparatului fonator, care se întinde de la buze, în partea anterioară, până la laringe, în partea posterioară. În raport de regiunea de articulare, consoanele se împart în:

- labiale sau bilabiale, la a căror articulare participă buzele: **b, w, m**
- labio-dentale, la emiterea cărora participă buzele și dinții: **f**
- dentale, la emiterea cărora participă dinții și limba: **d, t, ḍ, ṭ, n, z, s, ș**
- interdentale, care sunt rostite cu vârful limbii între dinți: **ṭ, ḍ, ẓ**
- palatale, a căror articulare are loc în zona palatului tare:

1. prepalatale: **ș, ž** dialectal, **ğ, l, r, č** dialectal

2. mediopalatale: **y**

3. postpalatale: *k*

- velare, a căror articulare se face în zona palatului moale sau a vălului palatal: *ġ, ħ, q*
- laringale, a căror articulare se produce în laringe:

1. faringale: ‘(*ayn*), *ḥ*

2. glotale: *h, ’* (*hamza*).

4. În raport cu criteriile enumerate mai sus, consoanele arabe, grupate în ordine alfabetică, au următoarele caracteristici¹:

ء (hamza)	’-	oclusivă, glotală, surdă
ب (bā’)	b	- oclusivă, bilabială, sonoră
ت (tā’)	t	- oclusivă, dentală, surdă
ث (ṯā’)	ṯ	- fricativă, interdentală, surdă ²
ج (gīm)	ġ	- africată, prepalatală, sonoră ³
ح (ḥā’)	ḥ	- spirantă, faringală, surdă
خ (ḫā’)	ḫ	- fricativă, postvelară, surdă
د (dāl)	d	- oclusivă, dentală, sonoră
ذ (ḏāl)	ḏ	- fricativă, interdentală, sonoră
ر (rā’)	r	- vibrantă, apical-alveolară, sonoră
ز (zā’)	z	- siflantă, dentală, sonoră

¹ Alături de semnul grafic arab am înregistrat între paranteze, numele arab al consoanei și transcrierea, utilizând sistemul internațional de transcriere.

² O linioară orizontală sub literă notează rostirea interdentală a sunetului notat prin litera respectivă.

³ În unele idiomuri contemporane, consoana notată prin litera ج este pronunțată ž (o șuierătoare prepalatală, sonoră, echivalentă cu *j* din limba română), iar în altele este pronunțat *g*.

س (sīn) s	-	siflantă, dentală, surdă
ش (šīn) š	-	șuierătoare, prepalatală, surdă
ص (šād) š	-	siflantă, dentală, surdă, velarizată ¹
ض (dād) ḏ	-	oclusivă, latero-interdentală, sonoră, velarizată
ط (tā') ṭ	-	oclusivă, dentală, surdă, velarizată
ظ (zā') ḏ	-	fricativă, interdentală, sonoră, velarizată
ع ('ayn) ʿ	-	fricativă, faringală, sonoră
غ (ğayn) ġ	-	fricativă, postvelară, sonoră
ف (fā') f	-	fricativă, labio-dentală, surdă
ق (qāf) q	-	oclusivă, uvulo-velară, surdă ²
ك (kāf) k	-	oclusivă, postpalatală, surdă ³
ل (lām) l	-	fricativă, laterală, sonoră
م (mīm) m	-	oclusivă, bilabială, sonoră, nazală
ن (nūn) n	-	oclusivă, dentală, sonoră, nazală
ه (hā') h	-	spirantă, glotală, surdă
و (wāw) w	-	constrictivă, bilabio-velară, sonoră
ي (yā') y	-	constrictivă, mediopalatală, sonoră

¹ Un punct dedesubtul literei notează caracterul velarizat (emfatic) al sunetului notat prin litera respectivă

² Înlocuit în idiomurile de tip beduin prin sonora *g*.

³ *k* și *g*, acesta din urmă realizat numai în dialecte, sunt consoanele al căror loc de articulare depinde cel mai mult de vocala cu care vin în contact: cu o vocală palatală acesta se deplasează spre regiunea mediopalatală, cu o vocală velară se trage înapoi spre regiunea velară. Caracteristica postpalatală indică poziția medie, realizată în contact cu vocala *a*.

O clasificare a celor 28 de consoane ale limbii arabe din punctul de vedere al autorilor arabi este prezentată de W. Wright și H. Fleish¹.

Tabelul din pagina următoare grupează consoanele limbii arabe cu trăsăturile lor principale.

În acest tabel nu a fost notată caracteristica orală a mării majorități a consoanelor. Este de la sine înțeles că, exceptând cele două nazale (*m* și *n*), toate celelalte consoane sunt orale.

Nu am notat, de asemenea, caracterul velarizat al consoanelor *ṣ*, *ḍ*, *ṭ*, *ẓ*. În cazul altor consoane nu am notat unele trăsături particulare: caracterul bilabialo-velar al lui *w*, caracterul siflant al lui *z*, *s*, *ṣ*, caracterul apical-alveolar al lui *r* etc.

---

¹ W.Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, vol. I-II, ed. III, Beirut 1974, p.5; H. Fleish, *Traité de philologie arabe*, vol. I, Beirut, 1961, p.201-230.

ARABE

		După regiunea de articulare										
		Labiale		Dentale		Palatale			Velare		Laringale	
		Labiale	Labiodentale	Dentale	Interdentale	Prepalatale	Mediopalatale	Postpalatale	Postvelare	Uvulovelare	Faringale	Glotale
Oclusive	Surde			t, ʈ				k				
	Sonore	b		d, ɗ			g					
Fricative (Constrictive)	Surde		f	s, ʃ	t̪	ʂ			ħ	q	ħ	ʾ, h
	Sonore	w		z	ɗ	ʒ	y		ġ		ʕ	
Africate	Surde					č						
	Sonore					ʒc						
Nazale		m		n								
Lichide	Laterale				ʒ		l					
	Vibrante						r					

În sistemul consonantic arab atrage atenția dezvoltarea relativ largă a articulațiilor velare și laringale, în comparație cu alte limbi. La aceste consoane (**ħ, ġ, q, ħ, ʕ, ʾ, h**) trebuie adăugate și consoanele velarizate, de asemenea specifice limbii arabe prin această trăsătură articulatorie (dentalele **ɗ, ʈ**, prepalatalele **ʂ, ʒ**). Prezența acestor consoane conferă limbii arabe, în ansamblu, o „coloratură” sau o sonoritate aparte¹.

¹ Vincent Monteil, *L'Arabe moderne*, Paris, 1960, p.54

Se observă că din inventarul fonetic al limbii arabe lipsesc consoanele *p*, *v*. Ele apar în cuvinte împrumutate, existând și o reglementare a redării lor în scrierea arabă prin semnele پ și ف¹.

În anumite regiuni, emfaticele *t* și *z* se reduc la un singur sunet: fie *z* (Irak și zona Golfului), fie *d* (Nordul Africii, cu excepția Tunisiei). S-a remarcat faptul că arabii clasici se mândreau cu o articulare specială a sunetului notat prin semnul ض, care pare a echivala cu un *z* lateralizat. Această rostire foarte specifică a stat la baza denumirii limbii arabe prin expresia *luġat aḍ-ḍād* „limba lui *ḍād*”. Această rostire a dispărut, fonemul respectiv devenind, în general, fie oclusiva *d*, fie interdentală *z*.

În dialectele egiptean și siro-libanez și într-o serie de graiuri din Maroc, *q* se reduce la o oclusivă glotală, confundându-se cu *hamza*.

Acolo unde în limba literară apare *ğ*, în dialectele siro-libanez și nord-africane (cu excepția Algeriei) apare un *ž* șuierător, echivalent aproximativ cu *j* din limba română, iar în Egipt un *g* dur.

Se remarcă, de asemenea, rostirea particulară a lui *k* în dialectul irakian și într-o serie de idiomuri din Peninsula Arabă unde devine *č*, perechea surdă a africaterii *ğ*. Fenomenul este cunoscut sub numele de *kaškaša*.

5. Toate consoanele arabe, inclusiv *w*, *y*, și *hamza*, pot să apară geminate. Consoanele geminate sunt marcate grafic prin semnul ّ, numit *šadda* sau *tašdīd*, plasat deasupra literei. În scrierea obișnuită el nu este însă notat. Trebuie subliniat faptul că opoziția dintre consoana dublată și consoana simplă are valoare fonologică în limba arabă. Geminarea este și unul din mijloacele prin care se realizează flexiunea internă. Cuvântul *ğamāl* înseamnă „frumusețe”, dar cuvântul *ğammāl*, în care consoana a doua (R2) apare geminată, înseamnă „cel care

¹ Vezi R.A.L.A.C., 4,1937, p.18-22 și Mustafā aš-Šihābī, *Kitābat al-'a'lām al-'a'ğamiyya*, în R.A.L.A.D., 39, 1964, p.357-359.

mână/conduce cămilele” (nume de meseriaș); cuvântul *ḥamām* înseamnă „porumbei” (nume colectiv), dar cuvântul *ḥammām* înseamnă „baie”.

Geminarea nu echivalează cu o consoană dublă, ci constă în repetarea consoanei respective. În transcriere și mai ales la despărțirea în silabe a cuvântului care conține o consoană geminată acest lucru este evident. Consoana geminată se desparte trecând la silabe diferite: *ḡam-māl*, *ḥam-mām*.

În alte cazuri, la aceeași rădăcină alternează forme cu consoana geminată cu forme în care aceasta apare despărțită în două consoane simple: pluralul adjectivului *ḡabbār* „uriaș” este *ḡabābira*, singularul *ḥabīb* „drag, iubit” are pluralul *'aḥibbā'* etc.